

8. Vaxabov A.V., Tadjibaeva D.A., Xadjibakiev Sh.X. Jahon iqtisodiyoti va xalqaro iqtisodiy munosabatlar. Darslik. – T.: Bakteria, 2015. – 584 b.
9. <https://www.stat.uz>
10. <https://wdi.worldbank.org/tables> (Jahon banki guruhi)

YAYLOV YERLARIDAN FOYDALANISHNI TARTIBGA SOLISHNING IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Yuldasheva Tursinoy Gofurjonovna²²⁷

Annotatsiya. Mazkur tezisdagi O‘zbekiston Respublikasida yaylov yerlaridan foydalanish tizimini iqtisodiy mexanizmlar orqali takomillashtirish masalalari ko‘rib chiqilgan. Asosiy e‘tibor “yashil iqtisodiyot” konsepsiyasiga muvofiq tarzda fermer xo‘jaliklarini rag‘batlantirishga qaratilgan. Tezisdagi resurslardan oqilona foydalanish, ekologik motivatsiyalar, rag‘batlantiruvchi soliq va subsidiyalar, eko-ball tizimi hamda sug‘urta mexanizmlarining ahamiyati yoritilgan. Tahlil va tavsiyalar grafik, jadval va rasmiy tasvirlar bilan boyitilgan.

Kalit so‘zlar: Yaylovlar, yashil iqtisodiyot, iqtisodiy mexanizmlar, ekologik rag‘bat, subsidiyalar, soliq imtiyozlari, barqaror foydalanish.

Аннотация. В данном тезисе рассматриваются вопросы совершенствования системы использования пастбищных земель в Республике Узбекистан путем внедрения экономических механизмов. Основное внимание уделено стимулированию фермерских хозяйств в соответствии с концепцией «зеленой экономики». Раскрыта значимость рационального использования ресурсов, экологических мотиваций, налоговых и субсидированных льгот, системы эко-баллов и страхования. Анализ и предложения представлены с графиками, таблицами и иллюстрациями.

Ключевые слова: Пастбища, зеленая экономика, экономические механизмы, экологические стимулы, субсидии, налоговые льготы, устойчивое использование.

Abstract. This thesis examines the improvement of economic mechanisms in the use of pasture lands in the Republic of Uzbekistan. The focus is placed on motivating farming enterprises in line with the “green economy” concept. The thesis highlights the importance of rational resource use, ecological motivation, incentive-

²²⁷ Toshkent irrigatsiya va qishloq xo‘jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti“ milliy tadqiqot universiteti 3-kurs doktoranti

based taxation and subsidies, eco-point systems, and risk insurance. Analysis and recommendations are supported by charts, tables, and illustrative diagrams.

Keywords: Pastures, green economy, economic mechanisms, ecological incentives, subsidies, tax benefits, sustainable use.

O‘zbekiston yaylovlari qishloq xo‘jaligida muhim o‘rin tutadi. Biroq noto‘g‘ri foydalanish, iqlim o‘zgarishi va infratuzilma yetishmovchiligi tufayli ko‘plab yaylovlar degradatsiyaga uchramoqda. Bu holat iqtisodiy yo‘qotishlar va oziq-ovqat xavfsizligiga tahdid tug‘dirmoqda.

Tezisning maqsadi: Yaylov yerlaridan samarali va barqaror foydalanishni ta‘minlaydigan iqtisodiy mexanizmlarni ishlab chiqish. Vazifalar: mavjud tizimni tahlil qilish, “yashil iqtisodiyot” yondashuvlarini qo‘llash, yangi iqtisodiy choralarni taklif etish.

“Yashil iqtisodiyot” resurslardan oqilona foydalanishni, ekologik muvozanatni saqlashni va iqtisodiy motivatsiyani birlashtiradi. Yaylovlar uchun bu – sig‘im me‘yorlariga rioya qilish, degradatsiyani oldini olish, tabiiy kapitalni tiklash degani.

Iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish bo‘yicha takliflar:

Quyidagi mexanizmlar taklif etiladi: soliq imtiyozlari, yashil subsidiyalar, yashil kreditlar, eko-ball tizimi va tabiiy xavflar uchun sug‘urta tizimi. Har bir mexanizm fermerlarning motivatsiyasini oshirishga va ekologik foydalanuvchilarning ko‘payishiga xizmat qiladi.

Natijalar, shuningdek, yaylovlardan foydalanishda barqarorlik, ekologik mas‘uliyat, iqtisodiy manfaatdorlik ta‘minlanadi. “Yashil iqtisodiyot” prinsiplarining amalda qo‘llanishi orqali tizimli natijalarga erishiladi.

Yaylov resurslaridan samarali foydalanish bo‘yicha ko‘plab mamlakatlarda “yashil iqtisodiyot” tamoyillariga asoslangan ilg‘or iqtisodiy mexanizmlar joriy qilingan. Ularning ayrimlari O‘zbekiston sharoitida qo‘llanishi mumkin. Masalan:

1. Avstraliya tajribasi – Ekologik xizmatlar uchun to‘lov (PES)

Avstraliyada chorvachilik bilan shug‘ullanuvchi fermerlar yerning ekologik holatini saqlashga xizmat qiluvchi amaliyotlar uchun davlatdan to‘lov oladi. Bu “ekologik xizmatlar uchun to‘lov” (Payment for Ecosystem Services – PES) deb yuritiladi.

O‘zbekiston sharoitida ham yaylovni tiklovchi fermerlar uchun ekologik ball va to‘lov tizimi joriy etilishi mumkin.

2. Mongoliya tajribasi – Kooperativ asosidagi yaylov boshqaruvi

Mongoliyada yaylovlar ko‘p hollarda mahalliy aholi uyushmalari (pasture user groups) tomonidan boshqariladi. Davlat bu kooperativlarga subsidiya, ta’lim va monitoring vositalari bilan yordam beradi. O‘zbekistonning ayrim tog‘li hududlarida bunday kooperativ boshqaruv modeli samarali natija berishi mumkin.

3. Keniya – Digital Pasture Monitoring

Keniyada yaylov holatini baholash uchun GPS va sun’iy yo‘ldosh ma’lumotlariga asoslangan raqamli monitoring tizimi ishlab chiqilgan. Bu fermerlarga real vaqtda ma’lumot berib, yaylovlardan ortiqcha foydalanishning oldini oladi. O‘zbekistonda geoinformatsion texnologiyalar yordamida agro-maslahatchi platformalar joriy etilishi mumkin.

Xalqaro amaliyot shuni ko‘rsatmoqdaki, barqaror yaylov boshqaruvi nafaqat tartibga solish, balki **rivojlantiruvchi va rag‘batlantiruvchi iqtisodiy mexanizmlar** orqali samarali amalga oshiriladi. O‘zbekistonda ushbu tajribalarni mahalliy sharoitga moslashtirish ekologik xavfsizlik va fermerlar manfaatini uyg‘unlashtirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, Yaylov yerlaridan foydalanishni faqatgina nazorat qilish bilan emas, balki iqtisodiy motivatsiya orqali ham tartibga solish lozim. Yashil iqtisodiyotga asoslangan mexanizmlar ekologik va iqtisodiy barqarorlikni ta’minlashda asosiy vositadir.

Fermerlar uchun iqtisodiy rag‘batlantirish mexanizmlari

Mexanizm turi	Tavsif	Kutilayotgan natija
Soliq imtiyozlari	Ekologik foydalanish uchun yer solig‘ini kamaytirish	Fermer motivatsiyasi oshadi
Yashil subsidiyalar	Rekultivatsiya va ekologik loyiha uchun subsidiya	Yaylov degradatsiyasi kamayadi
Eko-ball tizimi	Ekologik faoliyatga ball berish va yengilliklar	Mas’uliyatli foydalanish rag‘batlantiriladi
Yashil kreditlar	Ekologik loyihalar uchun imtiyozli kredit	Ekotexnologiyalar joriy etiladi

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-60-son qarori, 2022 yil 10 fevral.
2. FAO. Sustainable Pasture Management. 2020.
3. Bobojonov I., Agroiqtisodiyot asoslari. Toshkent, 2019.
4. UNEP. Green Economy Principles. United Nations, 2011.
5. GEF Small Grants Programme Reports, 2021.